

Αφήγηση, νόημα και ψυχική ευημερία στην παιδική λογοτεχνία: Κριτική θεωρητική προσέγγιση μέσα από τη σύγχρονη Θετική Ψυχολογία

Σοφία Τσάτσου-Νικολούλη

Μεταδιδακτορική ερευνήτρια,

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

sofitsatsou@gmail.com

► ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία επιχειρεί μια κριτική θεωρητική διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στην παιδική λογοτεχνία και την ψυχική ευημερία μέσα από το πρίσμα της σύγχρονης Θετικής Ψυχολογίας. Στόχος της μελέτης είναι η χαρτογράφηση και σύνθεση της διεθνούς βιβλιογραφίας που αφορά τον ρόλο της αφήγησης στη νοηματοδότηση της εμπειρίας, στη συγκρότηση της αφηγηματικής ταυτότητας και στη διαμόρφωση στοιχείων που συνδέονται με την ψυχική άνθηση κατά την παιδική ηλικία. Η εργασία δεν υιοθετεί εργαλειακή ή παρεμβατική οπτική, αλλά προσεγγίζει τη λογοτεχνική εμπειρία ως δυναμικό αφηγηματικό χώρο, όπου η αισθητική πρόσληψη, η συναισθηματική διεργασία και η κατασκευή νοήματος συνυπάρχουν. Η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας οργανώνεται γύρω από τρεις βασικές κατευθύνσεις: τις εργαλειακές προσεγγίσεις που αξιοποιούν τη λογοτεχνία για την ενίσχυση συγκεκριμένων ψυχοκοινωνικών στόχων, τις αφηγηματικές προσεγγίσεις που εστιάζουν στη βιωμένη εμπειρία της ανάγνωσης και στη διαδικασία ταύτισης και τις θεωρητικές συνθετικές προσεγγίσεις που επιχειρούν να συνδέσουν τη λογοτεχνική εμπειρία με σύγχρονα μοντέλα ψυχικής ευημερίας. Η κριτική σύγκριση των παραπάνω προσεγγίσεων αναδεικνύει τόσο τις δυνατότητες όσο και τους περιορισμούς κάθε κατεύθυνσης, επισημαίνοντας την απουσία συστηματικού διαλόγου μεταξύ Λογοτεχνικής Θεωρίας και Θετικής Ψυχολογίας. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον εντοπισμό ερευνητικών κενών, ιδίως στο ελληνικό πλαίσιο, όπου απουσιάζουν ολοκληρωμένες θεωρητικές συνθέσεις που να εξετάζουν την παιδική λογοτεχνία υπό το πρίσμα της ψυχικής ευημερίας. Η μελέτη υποστηρίζει ότι η παιδική λογοτεχνία μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στην κατανόηση και ενίσχυση της ψυχικής ευημερίας, όχι ως εργαλείο άμεσης παρέμβασης, αλλά ως αφηγηματικός χώρος νοηματοδότησης, συμβολικής επεξεργασίας και συναισθηματικής διερεύνησης στο εκπαιδευτικό πλαίσιο.

Λέξεις-κλειδιά: Παιδική Λογοτεχνία, Θετική Ψυχολογία, Αφήγηση, Νοηματοδότηση.

► ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια, το ενδιαφέρον της εκπαιδευτικής και ψυχολογικής έρευνας έχει στραφεί ολοένα και περισσότερο προς την έννοια της ψυχικής ευημερίας στην παιδική ηλικία. Η μετατόπιση αυτή αποτυπώνει μια ευρύτερη αλλαγή παραδείγματος, σύμφωνα με την οποία η ανάπτυξη των παιδιών δεν εξετάζεται μόνο μέσα από την απουσία δυσκολιών ή προβλημάτων, αλλά και μέσα από τις συνθήκες που ευνοούν

την προσωπική άνθηση, τη νοηματοδότηση της εμπειρίας και τη συναισθηματική ισορροπία. Στο πλαίσιο αυτό, η Θετική Ψυχολογία έχει συμβάλει στη διαμόρφωση ενός θεωρητικού λόγου που εστιάζει στην ευημερία, χωρίς να παραγνωρίζει την πολυπλοκότητα και τις αντιφάσεις της ανθρώπινης εμπειρίας.

Παράλληλα, η παιδική λογοτεχνία αποτελεί διαχρονικά έναν σημαντικό χώρο αισθητικής, πολιτισμικής και παιδαγωγικής εμπειρίας. Μέσα από την αφήγηση, τα παιδιά έρχονται σε επαφή με συναισθήματα, σχέσεις και καταστάσεις που συχνά υπερβαίνουν το άμεσο βίωμά τους σε ένα ασφαλές φαντασιακό πλαίσιο. Η λογοτεχνική εμπειρία επιτρέπει την ταύτιση με χαρακτήρες, την κατανόηση της ετερότητας και τη διερεύνηση υπαρξιακών ζητημάτων, χωρίς να επιβάλλει έτοιμες απαντήσεις. Ωστόσο, στο εκπαιδευτικό πλαίσιο, η παιδική λογοτεχνία προσεγγίζεται συχνά εργαλειακά, ως μέσο ηθικής ή συναισθηματικής διδασκαλίας, γεγονός που περιορίζει τη σύνθετη αφηγηματική της δυναμική.

Η σύγχρονη Θετική Ψυχολογία, ιδίως μέσα από τις νεότερες θεωρητικές της εξελίξεις, προσφέρει τη δυνατότητα επαναπροσδιορισμού της σχέσης ανάμεσα στην αφήγηση και την ψυχική ευημερία. Έννοιες όπως το νόημα, η αφηγηματική ταυτότητα και η ψυχική ανθεκτικότητα συνδέονται άμεσα με τη λογοτεχνική εμπειρία, χωρίς να την υποβαθμίζουν σε εργαλείο παρέμβασης. Αντίθετα, αναδεικνύουν τη λογοτεχνία ως χώρο στον οποίο τα παιδιά μπορούν να επεξεργαστούν συναισθήματα κι εμπειρίες με τρόπο έμμεσο, συμβολικό και προσωπικό.

Στο διεθνές ερευνητικό πεδίο, η σχέση ανάμεσα στην αφήγηση και την ψυχική ευημερία έχει μελετηθεί μέσα από διαφορετικά θεωρητικά πρίσματα, όπως η αφηγηματική ψυχολογία και η θεωρία της ανταπόκρισης του αναγνώστη. Οι προσεγγίσεις αυτές υποστηρίζουν ότι το νόημα δε βρίσκεται αποκλειστικά στο κείμενο, αλλά διαμορφώνεται στη συνάντηση του αναγνώστη με την αφήγηση. Παρ' όλα αυτά, η βιβλιογραφία συχνά παρουσιάζει αποσπασματικότητα, ενώ η σύνδεση με τη Θετική Ψυχολογία παραμένει περιορισμένη ή συγχέεται με πρακτικές βιβλιοθεραπείας, οι οποίες δεν ταυτίζονται με τη λογοτεχνική εμπειρία στο εκπαιδευτικό πλαίσιο.

Στην ελληνική βιβλιογραφία, η θεωρητική σύνδεση της παιδικής λογοτεχνίας με την ψυχική ευημερία παραμένει σχετικά περιορισμένη. Αν και υπάρχουν μελέτες που αναδεικνύουν τη συναισθηματική και παιδαγωγική αξία της παιδικής λογοτεχνίας, απουσιάζει μια συστηματική κριτική ανασκόπηση που να εντάσσει το πεδίο αυτό στο πλαίσιο της σύγχρονης Θετικής Ψυχολογίας και της αφηγηματικής προσέγγισης. Το κενό αυτό καθιστά αναγκαία μια θεωρητική σύνθεση που θα επιτρέψει την κατανόηση της παιδικής λογοτεχνίας όχι ως μέσου «καλλιέργειας θετικών συναισθημάτων», αλλά ως αφηγηματικού χώρου νοηματοδότησης και ψυχικής επεξεργασίας.

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να καλύψει αυτό το κενό, εξετάζοντας την παιδική λογοτεχνία ως χώρο ενίσχυσης της ψυχικής ευημερίας μέσα από το πρίσμα της σύγχρονης Θετικής Ψυχολογίας. Μέσα από κριτική ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας, επιδιώκεται η ανάδειξη βασικών θεωρητικών κατευθύνσεων, η σύγκρισή τους και ο εντοπισμός ερευνητικών κενών, με στόχο τη διαμόρφωση ενός συνεκτικού θεωρητικού πλαισίου που μπορεί να υποστηρίξει περαιτέρω μελέτη και έρευνα στον χώρο της εκπαίδευσης και της παιδικής λογοτεχνίας.

► ΣΚΟΠΟΣ, ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η παρούσα μελέτη έχει ως βασικό σκοπό τη θεωρητική διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στην παιδική λογοτεχνία και την ψυχική ευημερία μέσα από το πρίσμα της

σύγχρονης Θετικής Ψυχολογίας. Ειδικότερα, επιχειρείται μια κριτική ανασκόπηση και σύνθεση της διεθνούς βιβλιογραφίας που αφορά τον ρόλο της αφήγησης στη νοηματοδότηση της εμπειρίας, στη συναισθηματική επεξεργασία και στη διαμόρφωση στοιχείων που συνδέονται με την ψυχική ευημερία των παιδιών. Η μελέτη δεν αποσκοπεί στη διατύπωση παρεμβατικών ή εφαρμοστικών προτάσεων, αλλά στη διαμόρφωση ενός συνεκτικού θεωρητικού πλαισίου που μπορεί να υποστηρίξει τον επιστημονικό διάλογο στο πεδίο της εκπαίδευσης και της παιδικής λογοτεχνίας.

Επιμέρους στόχοι της εργασίας είναι:

- η χαρτογράφηση των βασικών θεωρητικών κατευθύνσεων της Θετικής Ψυχολογίας που σχετίζονται με την έννοια της ψυχικής ευημερίας και του νοήματος,
- η παρουσίαση και κριτική εξέταση θεωριών που συνδέουν την αφήγηση και τη λογοτεχνική εμπειρία με την ψυχολογική ανάπτυξη και την ευημερία,
- η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο η παιδική λογοτεχνία μπορεί να νοηθεί ως αφηγηματικός χώρος νοηματοδότησης εμπειριών και συναισθημάτων,
- ο εντοπισμός ερευνητικών κενών, ιδίως σε ό,τι αφορά τη συστηματική θεωρητική σύνδεση της παιδικής λογοτεχνίας με τα σύγχρονα μοντέλα ψυχικής ευημερίας.

Η σημασία της μελέτης έγκειται στο γεγονός ότι επιχειρεί να μετατοπίσει τη συζήτηση από μια εργαλειακή ή διδακτική προσέγγιση της παιδικής λογοτεχνίας προς μια πιο σύνθετη και θεωρητικά θεμελιωμένη κατανόηση της λογοτεχνικής εμπειρίας. Αντί να αντιμετωπίζεται η λογοτεχνία ως μέσο «καλλιέργειας θετικών συναισθημάτων» ή ως υποκατάστατο ψυχολογικής παρέμβασης, προσεγγίζεται ως πολιτισμικός και αφηγηματικός χώρος όπου τα παιδιά μπορούν να επεξεργαστούν εμπειρίες, να διερευνήσουν νοήματα και να έρθουν σε επαφή με την πολυπλοκότητα της ανθρώπινης συναισθηματικής ζωής. Η οπτική αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική για το εκπαιδευτικό πλαίσιο, όπου η παιδική λογοτεχνία συχνά εντάσσεται σε προγράμματα με προκαθορισμένους στόχους, περιορίζοντας την ευρύτητα και τη δυναμική της αφήγησης.

Η συμβολή της παρούσας μελέτης εντοπίζεται κυρίως σε θεωρητικό επίπεδο. Πρώτον, επιχειρείται η συστηματική σύνδεση της παιδικής λογοτεχνίας με τη σύγχρονη Θετική Ψυχολογία, αξιοποιώντας έννοιες όπως το νόημα, η αφηγηματική ταυτότητα και η ψυχική ανθεκτικότητα, χωρίς να υιοθετείται μια απλουστευτική ή κανονιστική προσέγγιση της ευημερίας. Δεύτερον, η εργασία συμβάλλει στη χαρτογράφηση και κριτική σύγκριση διεθνών θεωρητικών προσεγγίσεων, αναδεικνύοντας τόσο τις συγκλίσεις όσο και τις αποκλίσεις τους. Τρίτον, φωτίζει ένα εμφανές κενό στην ελληνική βιβλιογραφία, όπου απουσιάζουν ολοκληρωμένες θεωρητικές συνθέσεις που να εξετάζουν την παιδική λογοτεχνία υπό το πρίσμα της ψυχικής ευημερίας.

Τέλος, η μελέτη φιλοδοξεί να αποτελέσει αφετηρία για περαιτέρω θεωρητική και ερευνητική διερεύνηση, ενθαρρύνοντας διεπιστημονικές προσεγγίσεις που συνδυάζουν τη λογοτεχνική θεωρία, την παιδαγωγική και τη σύγχρονη ψυχολογική σκέψη. Με τον τρόπο αυτό, επιδιώκεται η ενίσχυση ενός πιο ουσιαστικού και θεωρητικά τεκμηριωμένου διαλόγου γύρω από τον ρόλο της παιδικής λογοτεχνίας στην εκπαίδευση και την ψυχική ευημερία των παιδιών.

► ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Ιστορική αναδρομή και εξέλιξη του πεδίου

Η σύνδεση της λογοτεχνίας με την ψυχολογική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών απασχολεί τη διεθνή βιβλιογραφία ήδη από τα μέσα του 20ου αιώνα στο πλαίσιο παιδαγωγικών και αναπτυξιακών θεωριών που αναγνώριζαν τη σημασία της αφήγησης στη συγκρότηση της εμπειρίας και της κοινωνικής κατανόησης (Bruner, 1986; Bettelheim, 1989). Στις πρώιμες αυτές προσεγγίσεις, η παιδική λογοτεχνία αντιμετωπιζόταν κυρίως ως μέσο μετάδοσης αξιών και κοινωνικών προτύπων με έμφαση στη διαπαιδαγώγηση και την ηθική αγωγή.

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 20ου αιώνα, η έρευνα άρχισε να μετατοπίζεται προς την εμπειρία του/της αναγνώστη/τριας και τη διαδικασία της ταύτισης με τους λογοτεχνικούς χαρακτήρες. Η ανάπτυξη της αφηγηματικής ψυχολογίας (McAdams, 2001) και της θεωρίας της ανταπόκρισης του/της αναγνώστη/τριας (Rosenblatt, 1978) ανέδειξε τη λογοτεχνία ως δυναμικό χώρο συνδιαμόρφωσης του νοήματος, όπου το παιδί συμμετέχει ενεργά στην κατασκευή της αφηγηματικής εμπειρίας. Στο πλαίσιο αυτό, η παιδική λογοτεχνία άρχισε να νοείται όχι μόνο ως φορέας μηνυμάτων, αλλά ως πεδίο διερεύνησης συναισθημάτων, σχέσεων και υπαρξιακών ζητημάτων.

Στις αρχές του 21ου αιώνα, η ανάδυση της Θετικής Ψυχολογίας επέφερε μια περαιτέρω μετατόπιση του επιστημονικού ενδιαφέροντος προς την ψυχική ευημερία, την άνθηση (flourishing) και το νόημα της ζωής (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000). Ωστόσο, η ενσωμάτωση αυτών των εννοιών στη μελέτη της παιδικής λογοτεχνίας παραμένει σε μεγάλο βαθμό αποσπασματική και συχνά διαμεσολαβείται από εφαρμοστικές ή θεραπευτικές πρακτικές.

Σημαντικές θεωρητικές προσεγγίσεις και ερευνητικά ορόσημα

Η σύγχρονη Θετική Ψυχολογία έχει εξελιχθεί από μια αρχική έμφαση στα θετικά συναισθήματα προς πιο σύνθετα θεωρητικά μοντέλα που περιλαμβάνουν το νόημα, τις σχέσεις και την υπαρξιακή διάσταση της ανθρώπινης εμπειρίας (Seligman, 2011; Wong, 2011; Kern et al., 2015). Οι νεότερες αυτές προσεγγίσεις αναγνωρίζουν ότι η ψυχική ευημερία δεν ταυτίζεται με την απουσία δυσφορίας ή τη διαρκή ευχαρίστηση, αλλά συγκροτείται μέσα από τη νοηματοδότηση τόσο θετικών όσο και αρνητικών εμπειριών. Η μετατόπιση αυτή συνιστά σημαντικό θεωρητικό ορόσημο, καθώς επιτρέπει τη σύνδεση της ψυχικής ευημερίας με αφηγηματικές και πολιτισμικές πρακτικές, όπως η λογοτεχνία, χωρίς να υιοθετείται μια απλουστευτική ή κανονιστική αντίληψη της ανθρώπινης εμπειρίας (Bruner, 1996).

Παράλληλα, η αφηγηματική ψυχολογία ανέδειξε την αφήγηση ως βασικό μηχανισμό συγκρότησης της ταυτότητας, υποστηρίζοντας ότι τα άτομα οργανώνουν την εμπειρία τους μέσα από ιστορίες που αφηγούνται για τον εαυτό τους και τον κόσμο (McAdams, 2001; McAdams & McLean, 2013). Η αφήγηση λειτουργεί ως οργανωτική δομή της εμπειρίας, επιτρέποντας την ενσωμάτωση συναισθημάτων, γεγονότων και αξιών σε ένα συνεκτικό πλαίσιο. Στο πλαίσιο αυτό, η παιδική λογοτεχνία προσφέρει αφηγηματικά σχήματα και συμβολικά μοτίβα που διευκολύνουν τη διαδικασία της νοηματοδότησης ιδιαίτερα κατά την παιδική ηλικία, όταν η αφηγηματική σκέψη βρίσκεται σε δυναμική ανάπτυξη.

Σημαντικό θεωρητικό και ερευνητικό ορόσημο αποτελεί και η θεωρία της ανταπόκρισης του αναγνώστη, σύμφωνα με την οποία το νόημα του κειμένου δεν είναι εγγενές, αλλά προκύπτει από τη δυναμική αλληλεπίδραση μεταξύ κειμένου και αναγνώστη/τριας (Rosenblatt, 1978). Η προσέγγιση αυτή απομακρύνεται από αντιλήψεις μονοσήμαντης ερμηνείας και αναγνωρίζει τον ενεργό ρόλο του/της αναγνώστη/τριας στη διαμόρφωση της αναγνωστικής εμπειρίας. Στην περίπτωση της παιδικής λογοτεχνίας, η θεωρία αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία, καθώς αναδεικνύει τη συμμετοχή του παιδιού στη συν-κατασκευή του νοήματος και στη βιωματική πρόσληψη της αφήγησης.

Συνολικά, οι παραπάνω θεωρητικές προσεγγίσεις συγκροτούν βασικά ορόσημα για την κατανόηση της σχέσης ανάμεσα στην αφήγηση, τη λογοτεχνική εμπειρία και την ψυχική ευημερία. Παρά τις επιμέρους διαφοροποιήσεις τους, συγκλίνουν στην αναγνώριση της αφήγησης ως κεντρικού άξονα νοηματοδότησης της εμπειρίας, προσφέροντας ένα γόνιμο θεωρητικό υπόβαθρο για τη μελέτη της παιδικής λογοτεχνίας στο εκπαιδευτικό πλαίσιο.

Κατηγοριοποίηση θεωριών κι ερευνών

Με βάση τη διεθνή βιβλιογραφία, οι προσεγγίσεις που συνδέουν την παιδική λογοτεχνία με την ψυχική ευημερία μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε τρεις βασικές ομάδες, ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίο νοείται ο ρόλος της λογοτεχνικής εμπειρίας και η σχέση της με την ψυχολογική ανάπτυξη.

Η πρώτη ομάδα περιλαμβάνει τις εργαλειακές προσεγγίσεις, στις οποίες η παιδική λογοτεχνία αξιοποιείται κυρίως ως μέσο ενίσχυσης συγκεκριμένων συναισθηματικών ή συμπεριφορικών δεξιοτήτων, συχνά στο πλαίσιο βιβλιοθεραπευτικών ή παρεμβατικών πρακτικών. Στις προσεγγίσεις αυτές, η έμφαση δίνεται στη χρησιμότητα της λογοτεχνίας και στην επίτευξη προκαθορισμένων στόχων, γεγονός που μπορεί να περιορίσει την αυτονομία και την πολυσημική φύση της λογοτεχνικής εμπειρίας (Nikolajeva, 2014).

Η δεύτερη ομάδα αφορά τις αφηγηματικές προσεγγίσεις, οι οποίες αντιμετωπίζουν την παιδική λογοτεχνία ως χώρο εμπειρίας, ταύτισης και συμβολικής επεξεργασίας. Η λογοτεχνική ανάγνωση νοείται ως ενεργή διαδικασία μέσα από την οποία τα παιδιά συμμετέχουν στη συγκρότηση του νοήματος, επεξεργάζονται συναισθήματα και διερευνούν εναλλακτικές οπτικές του εαυτού και του κόσμου (Bruner, 1986; Nodelman & Reimer, 2002; Nikolajeva, 2014). Οι προσεγγίσεις αυτές αναδεικνύουν τη σημασία της αφήγησης στη νοηματοδότηση της εμπειρίας, χωρίς να την υποτάσσουν σε κανονιστικές λογικές.

Η τρίτη ομάδα περιλαμβάνει τις θεωρητικές συνθετικές προσεγγίσεις, οι οποίες επιχειρούν να γεφυρώσουν τη λογοτεχνική εμπειρία με ευρύτερα μοντέλα ψυχικής ευημερίας και ανάπτυξης. Στο πλαίσιο αυτό, η παιδική λογοτεχνία εντάσσεται σε θεωρήσεις που εστιάζουν στο νόημα, την ψυχική ανθεκτικότητα και την άνθηση, επιχειρώντας να συνδυάσουν ψυχολογικές έννοιες με την αφηγηματική και αισθητική διάσταση της λογοτεχνίας (Wong, 2011). Παρότι οι προσεγγίσεις αυτές παρουσιάζουν ιδιαίτερο θεωρητικό ενδιαφέρον, παραμένουν λιγότερο ανεπτυγμένες και συχνά στερούνται συστηματικής εμβάθυνσης στη λογοτεχνική θεωρία.

Η κατηγοριοποίηση αυτή αναδεικνύει τόσο τις δυνατότητες όσο και τους περιορισμούς κάθε προσέγγισης και καθιστά εμφανή την ανάγκη για περαιτέρω θεωρητική σύνθεση. Ιδιαίτερα, υπογραμμίζει την αναγκαιότητα υπέρβασης της

διχοτομίας ανάμεσα στη χρηστική και την καθαρά αισθητική θεώρηση της παιδικής λογοτεχνίας, ανοίγοντας τον δρόμο για προσεγγίσεις που θα αντιμετωπίζουν τη λογοτεχνική εμπειρία ως σύνθετο αφηγηματικό και ψυχολογικό φαινόμενο.

Κριτική εξέταση και σύγκριση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας

Η κριτική εξέταση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας καταδεικνύει ότι οι προσεγγίσεις που συνδέουν την παιδική λογοτεχνία με την ψυχική ευημερία διαφοροποιούνται ουσιαστικά ως προς τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται τη λειτουργία της λογοτεχνικής εμπειρίας. Οι εργαλειακές προσεγγίσεις, αν και προσφέρουν πρακτικά και άμεσα αξιοποιήσιμα σχήματα, τείνουν να αντιμετωπίζουν τη λογοτεχνία ως μέσο επίτευξης προκαθορισμένων ψυχολογικών ή εκπαιδευτικών στόχων. Στο πλαίσιο αυτό, η αφήγηση συχνά απογυμνώνεται από την αισθητική και πολυσημική της διάσταση και υποτάσσεται σε κανονιστικές λογικές, γεγονός που περιορίζει τη δυναμική της ως χώρου ελεύθερης νοηματοδότησης.

Αντίθετα, οι αφηγηματικές προσεγγίσεις αναδεικνύουν τη λογοτεχνία ως πεδίο εμπειρίας, ταύτισης και συμβολικής επεξεργασίας, δίνοντας έμφαση στον ενεργό ρόλο του αναγνώστη και στη διαδικασία συγκρότησης νοήματος. Η οπτική αυτή επιτρέπει μια βαθύτερη κατανόηση του τρόπου με τον οποίο τα παιδιά αλληλεπιδρούν με τα λογοτεχνικά κείμενα και επεξεργάζονται συναισθηματικά και υπαρξιακά ζητήματα μέσα από την αφήγηση. Ωστόσο, πολλές από αυτές τις μελέτες παραμένουν εστιασμένες στη λογοτεχνική ή αφηγηματική διάσταση, χωρίς να εντάσσουν συστηματικά τα ευρήματά τους σε σύγχρονα θεωρητικά μοντέλα ψυχικής ευημερίας.

Οι θεωρητικές συνθετικές προσεγγίσεις επιχειρούν να γεφυρώσουν τα δύο αυτά πεδία, συνδέοντας τη λογοτεχνική εμπειρία με έννοιες όπως το νόημα, η ψυχική ανθεκτικότητα και η άνθηση. Παρά τη θεωρητική τους δυναμική, οι προσεγγίσεις αυτές παραμένουν περιορισμένες σε αριθμό και συχνά δε συνομιλούν επαρκώς με τη λογοτεχνική θεωρία, γεγονός που οδηγεί σε αποσπασματικές ή ελλιπώς τεκμηριωμένες συνθέσεις. Επιπλέον, παρατηρείται μια τάση γενίκευσης των εννοιών της Θετικής Ψυχολογίας, χωρίς επαρκή προσαρμογή στις ιδιαιτερότητες της παιδικής λογοτεχνίας και της αναγνωστικής εμπειρίας.

Η απουσία συστηματικού και ισότιμου διαλόγου μεταξύ της λογοτεχνικής θεωρίας και της σύγχρονης ψυχολογικής σκέψης οδηγεί, τελικά, σε θεωρητική αποσπασματικότητα και περιορίζει τη δυνατότητα μιας ολοκληρωμένης κατανόησης της σχέσης ανάμεσα στην παιδική λογοτεχνία και την ψυχική ευημερία. Το έλλειμμα αυτό, αναδεικνύει την ανάγκη για θεωρητικές προσεγγίσεις που δε θα αντιμετωπίζουν τη λογοτεχνία ούτε ως εργαλείο παρέμβασης ούτε ως αυθύπαρκτο αισθητικό αντικείμενο, αλλά ως δυναμικό αφηγηματικό χώρο όπου η εμπειρία, το νόημα και η ψυχική διεργασία συνυπάρχουν.

Ερευνητικά κενά και προτάσεις για περαιτέρω μελέτη

Η παρούσα ανασκόπηση αναδεικνύει σαφή ερευνητικά κενά, κυρίως σε ό,τι αφορά τη συστηματική θεωρητική σύνθεση της παιδικής λογοτεχνίας με τη σύγχρονη Θετική Ψυχολογία. Παρότι διεθνώς παρατηρείται αυξανόμενο ενδιαφέρον για την έννοια της ψυχικής ευημερίας στην εκπαίδευση, η σύνδεσή της με τη λογοτεχνική εμπειρία παραμένει συχνά αποσπασματική και έμμεση. Οι περισσότερες μελέτες είτε επικεντρώνονται σε επιμέρους συναισθηματικές διαστάσεις της ανάγνωσης είτε

υιοθετούν εργαλειακές λογικές, χωρίς να αναπτύσσουν ένα συνεκτικό θεωρητικό πλαίσιο που να λαμβάνει υπόψη τη σύνθετη αφηγηματική και αισθητική φύση της παιδικής λογοτεχνίας.

Στην ελληνική βιβλιογραφία, τα ερευνητικά κενά είναι ακόμη πιο έντονα. Η παιδική λογοτεχνία εξετάζεται κυρίως στο πλαίσιο της παιδαγωγικής αξιοποίησης, της γλωσσικής ανάπτυξης ή της συναισθηματικής αγωγής, ενώ απουσιάζουν θεωρητικές προσεγγίσεις που να τη συνδέουν ρητά με σύγχρονες έννοιες ψυχικής ευημερίας, νοήματος και αφηγηματικής ταυτότητας. Η έλλειψη αυτή περιορίζει τη δυνατότητα ανάπτυξης ενός ενιαίου επιστημονικού λόγου και καθιστά δυσχερή τη συγκριτική αξιοποίηση διεθνών θεωρητικών μοντέλων στο ελληνικό εκπαιδευτικό πλαίσιο.

Μελλοντικές μελέτες θα μπορούσαν να κινηθούν προς την κατεύθυνση διεπιστημονικών θεωρητικών συνθέσεων που θα συνδυάζουν τη λογοτεχνική θεωρία, την παιδαγωγική και τη σύγχρονη ψυχολογική σκέψη, χωρίς να υποβαθμίζεται η αυτονομία και η αισθητική αξία της λογοτεχνίας. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν προσεγγίσεις που εστιάζουν στη σχέση αφήγησης και νοηματοδότησης, καθώς και στη συμβολή της αναγνωστικής εμπειρίας στη διαμόρφωση της αφηγηματικής ταυτότητας των παιδιών.

Παράλληλα, προτείνεται η ανάπτυξη ποιοτικών ερευνητικών προσεγγίσεων που θα διερευνούν τη βιωμένη εμπειρία των παιδιών ως αναγνωστών/τριών, δίνοντας έμφαση στον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά ερμηνεύουν, προσλαμβάνουν και επεξεργάζονται τα λογοτεχνικά κείμενα. Τέτοιες μελέτες μπορούν να συμβάλουν στη βαθύτερη κατανόηση της σχέσης ανάμεσα στην αφήγηση και την ψυχική ευημερία, χωρίς να μετατρέπουν τη λογοτεχνία σε μέσο μέτρησης ή αξιολόγησης ψυχολογικών μεταβλητών. Με τον τρόπο αυτό, ανοίγεται ο δρόμος για έναν πιο ουσιαστικό και θεωρητικά τεκμηριωμένο διάλογο γύρω από τον ρόλο της παιδικής λογοτεχνίας στην εκπαίδευση και την ψυχική ανάπτυξη των παιδιών.

► ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα θεωρητική εργασία επιχείρησε να διερευνήσει τη σχέση ανάμεσα στην παιδική λογοτεχνία και την ψυχική ευημερία, μέσα από το πρίσμα της σύγχρονης Θετικής Ψυχολογίας με στόχο τη χαρτογράφηση και κριτική σύνθεση της υπάρχουσας διεθνούς βιβλιογραφίας. Από την ανασκόπηση προέκυψε ότι, παρά το αυξανόμενο ενδιαφέρον για την έννοια της ψυχικής ευημερίας στην εκπαίδευση, η παιδική λογοτεχνία συχνά προσεγγίζεται είτε εργαλειακά είτε αποσπασματικά, χωρίς να εντάσσεται σε ένα συνεκτικό θεωρητικό πλαίσιο που να αναδεικνύει τη σύνθετη αφηγηματική και αισθητική της δυναμική.

Η ανάλυση των θεωρητικών προσεγγίσεων ανέδειξε σαφείς διαφοροποιήσεις ως προς τον τρόπο με τον οποίο νοείται ο ρόλος της λογοτεχνικής εμπειρίας. Οι εργαλειακές προσεγγίσεις τείνουν να περιορίζουν τη λογοτεχνία σε μέσο επίτευξης προκαθορισμένων ψυχολογικών στόχων, ενώ οι αφηγηματικές προσεγγίσεις δίνουν έμφαση στη βιωμένη εμπειρία της ανάγνωσης και στη διαδικασία της νοηματοδότησης. Οι θεωρητικές συνθετικές προσεγγίσεις, αν και λιγότερο ανεπτυγμένες, προσφέρουν γόνιμο έδαφος για τη σύνδεση της παιδικής λογοτεχνίας με σύγχρονα μοντέλα ψυχικής ευημερίας, χωρίς να παραγνωρίζεται η πολυπλοκότητα της ανθρώπινης εμπειρίας.

Ένα από τα βασικά συμπεράσματα της μελέτης είναι ότι η παιδική λογοτεχνία μπορεί να λειτουργήσει ως αφηγηματικός χώρος ψυχικής επεξεργασίας και νοηματοδότησης εμπειριών, χωρίς να μετατρέπεται σε εργαλείο άμεσης παρέμβασης

ή «διδασκαλίας της ευτυχίας». Η συμβολική και πολυσημική φύση της αφήγησης επιτρέπει στα παιδιά να έρθουν σε επαφή με σύνθετα συναισθήματα, αντιφατικές καταστάσεις και υπαρξιακά ερωτήματα σε ένα ασφαλές φαντασιακό πλαίσιο. Η προσέγγιση αυτή συνάδει με τις νεότερες θεωρήσεις της Θετικής Ψυχολογίας, οι οποίες αναγνωρίζουν τη σημασία του νοήματος και της ανθεκτικότητας ως κεντρικών στοιχείων της ψυχικής ευημερίας.

Ιδιαίτερη σημασία αποκτά το γεγονός ότι στην ελληνική βιβλιογραφία απουσιάζουν συστηματικές θεωρητικές συνθέσεις που να εξετάζουν την παιδική λογοτεχνία υπό το πρίσμα της σύγχρονης Θετικής Ψυχολογίας. Το κενό αυτό καθιστά αναγκαία την ανάπτυξη περαιτέρω θεωρητικού διαλόγου και διεπιστημονικών προσεγγίσεων που θα συνδέουν τη λογοτεχνική θεωρία, την παιδαγωγική και την ψυχολογική έρευνα. Παράλληλα, αναδεικνύεται η ανάγκη για μελλοντικές μελέτες που θα διερευνούν τη βιωμένη αναγνωστική εμπειρία των παιδιών, με ποιοτικές και ερμηνευτικές μεθόδους, χωρίς να υποβαθμίζεται η αισθητική διάσταση της λογοτεχνίας.

Συνοψίζοντας, η παρούσα μελέτη υποστηρίζει ότι η παιδική λογοτεχνία μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στην κατανόηση και ενίσχυση της ψυχικής ευημερίας, όχι μέσα από κανονιστικές ή εργαλειακές λογικές, αλλά ως χώρος αφήγησης, νοήματος και συναισθηματικής διερεύνησης. Η ανάδειξη αυτής της οπτικής μπορεί να εμπλουτίσει τόσο τον θεωρητικό διάλογο όσο και τον τρόπο με τον οποίο η παιδική λογοτεχνία νοείται και αξιοποιείται στο εκπαιδευτικό πλαίσιο.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Bettelheim, B. (1989). *The uses of enchantment: The meaning and importance of fairy tales*. New York: Vintage Books.
- Bruner, J. (1986). *Actual minds, possible worlds*. Harvard University Press.
- Bruner, J. (1996). *The Culture of Education*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Kern, M. L., Waters, L. E., Adler, A., & White, M. A. (2015). A multidimensional approach to measuring well-being in students: Application of the PERMA framework. *The Journal of Positive Psychology*, 10(3), 262–271. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/17439760.2014.936962>
- McAdams, D. P. (2001). The psychology of life stories. *Review of General Psychology*, 5(2), 100–122. Retrieved from <https://doi.org/10.1037/1089-2680.5.2.100>
- McAdams, D. P., & McLean, K. C. (2013). Narrative identity. *Current Directions in Psychological Science*, 22(3), 233–238. Retrieved from <https://doi.org/10.1177/0963721413475622>
- Nikolajeva, M. (2014). *Reading for learning: Cognitive approaches to children's literature*. John Benjamins. Retrieved from <https://doi.org/10.1075/clcc.3>
- Nodelman, P., & Reimer, M. (2002). *The pleasures of children's literature* (3rd ed.). Pearson.
- Rosenblatt, L. M. (1978). *The reader, the text, the poem: The transactional theory of the literary work*. Southern Illinois University Press.
- Seligman, M. E. P. (2011). *Flourish: A visionary new understanding of happiness and well-being*. Free Press. Retrieved from <https://psycnet.apa.org/record/2010-25554-000>

- Seligman, M. E. P., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, 55(1), 5–14. Retrieved from <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.5>
- Wong, P. T. P. (2011). Positive psychology 2.0: Towards a balanced interactive model of the good life. *Canadian Psychology/Psychologie canadienne*, 52(2), 69–81. Retrieved from <https://doi.org/10.1037/a0022511>